

Article Arrival Date

06.02.2021

Article Type

Research Article

Article Published Date

25.03.2021

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.51296/newera.28>

İMAM HATİP OKULLARINDA OKUL YÖNETİMİNDE KORONAVİRÜS (COVID-19) SALGINININ ETKİLERİ

CORONAVIRUS IN SCHOOL MANAGEMENT AT İMAM HATİP SCHOOLS EFFECTS OF THE (COVID-19) OUTBREAK

Bilal ÜLGER

Öğretmen, Polis Amca İmamhatip Ortaokulu, bilalulger2344@gmail.com, Malatya/Türkiye,
ORCID: 0000-0002-5905-7015

Mehtap AKDENİZ

Meb, Battalgazi, Malatya, makdeniz@gmail.com, Malatya
ORCID: 0000-0002-0828-0006

Murat CANPOLAT

Öğretmen, Bilim ve Sanat Merkezi, murkar444@gmail.com, Malatya/Türkiye,
ORCID: 0000-0003-4074-4234

Ekrem UZUNYOL

Meb, Battalgazi, Malatya, Uzunyolekrem@gmail.com ORCID: 0000-0001-7385-2907

Ali SÖYLEMEZ

Meb, Battalgazi, Malatya, Alisylmz444@gmail.com ORCID: 0000-0002-2116-5168

108

Güneş CANPOLAT

Öğretmen, Şentepe Ortaokulu, canpolatguness@gmail.com, Malatya/Türkiye,
ORCID: 0000-0003-2835-7143

Yusuf SÖYLEMEZ

Öğretmen, Bilim ve Sanat Merkezi,soylemez0244@hotmail.com, Malatya/Türkiye,
ORCID: 0000-0002-4920-9322

Fatih TARAR

Teacher, Küllü Mağara Emine Üçkaç İlkokulu, f.tarar@hotmail.com, Malatya/Türkiye,
ORCID: 0000-0003-0828-2455

ÖZET

2019'un sonlarında ortaya çıkan Korona virüs (Covid-19) salgını, dünyanın her yerinde sağlık başta olmak üzere, ekonomik, sosyal ve pedagojik bakımdan çok önemli değişimlere neden olmuştur. Bu salgından en çok etkilenen alanlardan biri de eğitim sistemleridir. Şu anda, salgın nedeniyle, dünya genelinde yüz yüze eğitim yürütülememektedir. Bu nedenle, dünya genelinde, milyonlarca kişi açık ve uzaktan eğitim yoluyla eğitim görmeye başlamıştır. Dünyadaki bu salgın nedeniyle, Türkiye'de tüm öğretim kademelerinde yüz yüze eğitime ara verilmiş ve tüm öğrenciler için açık ve uzaktan eğitim olanakları kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, imam hatip okul yöneticilerinin Korona virüs (Covid-19) salgınında okul yönetiminde karşılaştıkları sorunları ve geliştirdikleri çözüm önerilerini belirlemektir. Bu

amaçla olgu bilim deseninde nitel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Malatya ilinde görev yapan imam hatip okul yöneticileri oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Bu dönemde, açık ve uzaktan eğitime yönelik önemli bir talep artışı olmuştur. Yaşanan bu sorunların çözümüne yönelik; teknolojik imkânların (internet bağlantısı, internet sağlanması, bilgisayar, tablet, akıllı telefon tedariki) eğitimde fırsat eşitliği ekseninde iyileştirilmesi gerektiği, okulların açılması ile birlikte telafi programlarının (destekleme ve yetiştirme kursları, ilköğretim yetiştirme programı, telafi eğitimleri) uygulanması gerektiği, okullara maddi kaynaklar aktarılarak veya malzeme yardımıyla bulunularak hijyen standartlarının iyileştirilmesi gerektiği, salgının yayılma ihtimali dikkate alınarak okulların bir yıl dondurulabileceği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İmam hatip okulu, okul yöneticisi, korona virüs, uzaktan eğitim, hijyen koşulları.

ABSTRACT

The corona virus (Covid-19) epidemic, which emerged in late 2019, caused very important changes in economic, social and pedagogical terms, especially in health, all over the world. One of the areas most affected by this epidemic is education systems. Currently, face-to-face training cannot be conducted worldwide, due to the epidemic. Hence, millions of people around the world have begun to study through open and distance education. Because of this epidemic in the world, in all education levels in Turkey face to face training paused and began to use open and distance education opportunities for all students. The main purpose of this study is to identify the problems faced by the school administrators in school administration in the coronavirus (Covid-19) epidemic and the solutions they developed. For this purpose, a qualitative research has been conducted in phenomenology design. The study group of the research consists of school administrators from imam hatip schools in Malatya. The interview form was used as a data collection tool in the study. During this period, there has been a significant increase in demand for open and distance education. For the solution of these problems; technological facilities (internet connection, internet provision, computer, tablet, smart phone supply) should be improved in terms of equality of opportunity in education, compensation programs (support and training courses, primary education training program, remedial training) should be implemented with the opening of schools, by transferring financial resources to schools It is suggested that the hygiene standards should be improved with the help of materials or materials, and schools can be frozen for a year, considering the possibility of the epidemic spreading.

Keywords: Imam hatip school, school administrator, corona virus, distance education, hygiene conditions.

Giriş

Bu makalede “İmam Hatip Okullarında Okul Yönetiminde Korona virüs (Covid-19) Salgınının Etkileri” konusu ele alındı. Bu bölümde araştırmanın problem durumu, önemi, problem cümlesi, alt problemlere yer verilmiştir.

Problem Durumu

Eğitim, genel manada insan yaşamının bütünü oluşturur. Eğitim-öğretim sisteminin temelini okullar oluşturur. Okulları yönetmekle görevli olan kişiler okul yöneticileridir. Okul müdürü okulun her türlü iş ve işleyişinden sorumludur.

Eğitim temel yasalarımızda “bireye kendi yaşantısı yoluyla istendik davranış kazandırma süreci” olarak tanımlanmıştır. En özgürlükçü yaklaşımlarda bile eğitim devletin temel görevleri arasında en önemli görevlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Özdemir, 2000, s.16).

Yönetim, bir örgütün belirlenen politikalarını uygulamak için sürdürdüğü etkinliklerini düzenleme yollarını ifade eder. Başaran’a göre yönetim, toplumsal ihtiyaçların bir kısmını karşılamak üzere önceden belirlenmiş amaçları gerçekleştirecek görev ve rolleri yapmak üzere bir araya getirilen güçlerin koordinasyonu ve yönlendirilmesi sürecidir (Başaran, 1982, s.91).

Eğitim yönetimi sadece kuramsal bağlamda değil aynı zamanda uygulama alanı olarak da gelişen bir bilimdir (Bozdoğan, 2018). Eğitim yönetimi, uygulamalı bir yönetim alanı olmakla birlikte, aynı zamanda önceden belirlenmiş eğitim hedeflerine ulaşmak için kaynak edinme ve tahsis etme sürecidir. Eğitim yönetimi süreci beş temel işlevden oluşur ve yöneticiler bu işlevleri eğitim örgütünün amaç ve hedeflerine ulaşmak için kullanırlar (Ali ve Abdalla, 2017). Her düzeydeki kurumun başarısı, kurumu yöneten yöneticinin bilgi, beceri, insan ilişkileri ve sorun çözme maharetiyle yakın ilişkilidir. Büyük Önder Atatürk eğitimle ilgili şöyle der: “Eski idarelerin eski hükümet gençlerinin en büyük fenalıklarından biri de irfan ordusuna layık oldukları büyük ehemmiyeti vermemeleridir” (Özcan, 1989, s.14).

Okul yöneticisi, okul takımının lideri olarak bireysel ve mesleki nitelikleriyle diğerleri için iyi bir model olmaktadır. Eğitim yönetiminde iyi örnekler sergilenmesi okul içi ve dışı dengelerin gözetilmesini ve çoklu bakış açısına sahip olmayı gerektirmektedir.

Problem çözme süreci bir anlamda karar verme sürecidir. Okulda her öğrencinin öğrenmesine uygun doyurucu bir öğrenme ortamının oluşturulması ve öğretmenlerin morallerinin yüksek tutulması etkili okul yöneticisinin ayırt edici nitelikleri (Balci, 2001, 114) arasında sayılmaktadır.

Aralık 2019’da Çin’in Hubei bölgesinin başkenti olan Wuhan kentinde ortaya çıkan 2019-20 Korona virüs (Covid-19) salgını (Wikipedia, 2020a), küresel düzeyde sağlık başta olmak üzere, ekonomi, sosyal yaşam ve eğitim uygulamaları üzerinde çok önemli değişimlere ve etkilere neden olmuş ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2020a) tarafından 11 Mart 2020’de küresel bir salgın olarak ilan edilmiştir. 2019-2020 Korona virüs (Covid-19) salgını, dünya çapında eğitim sistemlerini etkilemiş, yaygın bir şekilde okulların ve üniversitelerin kapanmasına neden olmuştur (Wikipedia, 2020b).

Korona virüs (Covid-19) Salgınında İmam Hatip okul yöneticilerinin yaşadıkları sorunların tespiti noktasında imam hatiplerin eğitimdeki yerine değinmek faydalı olacaktır.

Din, insanlığın var olmasıyla başlayan bir süreçtir. Bu noktada yaratılış gerçeği olarak insanoğlunun birtakım ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamak ve bu âlemde bulunduğu süre zarfında emin bir şekilde yol almasını sağlamak için karşımıza din olgusu çıkmaktadır. Din, insanın evrendeki varoluş nedenini, yaşamın amacını ve hikmetini açıklamak ve insanın nereden gelip nereye gittiği sorusuna cevap bulmak gibi amaçlara hizmet eder (Soylu, 2013:3). Bu nedenle, din olgusunun insan hayatındaki yeri ve önemi yadsınamaz.

İmam Hatip Okulları, Türk Eğitim Tarihi’nde önemli bir yere sahiptir. Son dönemlerde bilgi ve teknolojiye hızlı gelişmeler ile çeşitli nedenlerle artan göçler ve toplumsal hareketlilik, sosyal yapıda önemli değişikliklere neden olmuş; bu değişim ise genelde eğitim sistemi ve özelde ise din eğitimini etkilemiştir. İmam-hatip okullarında görevli okul yöneticileri

okullarını yönetirken farklı sorunlarla yüzleşmekte; karşılaşılan sorunlara kesin ve akılcı çözüm bulmak amacıyla farklı çözüm önerileri geliştirmektedirler. Ayrıca okullarda karşılaşılan sorunların belirlenmesi, bunlar için olası çözüm yollarının önerilmesi gibi yönetsel becerilerin, okul yöneticilerinde bulunması gereklidir. İmam hatip okul yöneticilerinin Covid-19 salgını sürecinde görev alanına giren sorunları belirlemeyi hedefleyen bu çalışma, farklı sorunlarla karşılaşılan okul yöneticilerinin nasıl çözümler ürettiğine de odaklanmaktadır.

İmam Hatip Okullarının ana amacı, mesleki eğitim vermektir. Bunun yanında içinde bulunduğumuz yüzyılda bu alanda artmakta olan gereksinimleri karşılayacak bireyler olarak gençleri hayata hazırlamak, insanın değerini anlayan, sorunların çözümlerini bulan, milli ve manevi değerlerini korumayı bilen ve onları geliştirmekle sorumlu kişiliğe sahip bireyler olarak yetiştirmek de imam hatip okullarının amaçlarındandır.

Araştırmanın Önemi

İmam Hatip Okullarında Okul Yönetiminde Korona Virüs (Covid-19) Salgınının etkileri konusu şu sebeplerle önem arz etmektedir:

- 1-Koronavirüs (Covid-19) Salgını tüm alanlarda olduğu gibi eğitim alanını da etkiledi.
- 2-İmam hatip okul yöneticileri Korona virüs (Covid-19) salgınında okul yönetiminde farklı sorunlarla yüz yüze geldiler.
- 3-Uzaktan (çevrimiçi) eğitim bu süreçte önem kazandı.
- 4-İmam hatip okul yönetiminde Korona virüs salgını nedeniyle uzaktan yapılan eğitim-öğretim faaliyetlerinde veli ile işbirliği, öğrenci motivasyonu, canlı derslere katılım önem kazandı.

Problem Cümlesi

İmam hatip okullarında okul yönetiminde Korona Virüs (Covid-19) salgınının etkileri nelerdir?

Alt Problemler

- 1-İmam hatip okullarında Covid-19 sürecinde okul yönetiminde ne tür sorunlarla karşılaşmıştır?
- 2-İmam hatip okullarında Covid-19 sürecinde okul yönetiminde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?

İlgili Araştırmalar

Bu konuda literatür taraması yapıldığında Bıyık (2014), Balcı (2001) eğitim yönetimiyle ilgili çalışmaları bulunmaktadır. Yakın dönemde ise Can (2020), Külekçi ve Çakın (2020)' in yapılan çalışmaları bulunmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada olgu bilim deseninde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma İmam Hatip Okullarında Okul Yönetiminde Covid-19 Salgın'ının etkilerini (sorunlar ve çözüm önerilerini) belirlemek üzere betimleyici bir yaklaşım izlenerek yürütülmüştür. Araştırmada elde edilen verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.39).

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı olarak danışman yardımıyla geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanıldı.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacını gerçekleştirmeye yönelik veriler, 2020/ 2021 eğitim-öğretim yılında Malatya ilindeki imam hatip okullarında görev yapan okul yöneticileri için geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanması ile elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada görüşme yoluyla elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiş ve yorumlanmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizine göre nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilir;

1. -Verilerin kodlanması,
2. -Temaların bulunması,
3. -Kodların ve temaların düzenlenmesi,
4. -Bulguların tanımlanması ve yorumlanması.

Bulgular

Bu bölümde okul yöneticileri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun sonuçları incelenmiştir. Okul yöneticilerinin Korona Virüs (Covid-19) salgınında okul yönetiminde hijyen şartları, okulun eğitim-öğretime hazır hale getirilmesi, uzaktan eğitime erişim, uzaktan eğitimin planlanması, öğrenci motivasyonunun artırılması gibi birçok sorunla karşılaştıkları ve bu sorunlara öğretmen-velilerle görüşme yapılması, öğrencilere yardım yapılması, planlama üzerinde durulması gibi farklı çözüm yollarını uyguladıkları tespit edilmiştir.

Korona Virüs Salgınında İmam Hatip Okulunda Okul Yöneticisi Olmak

Bu konuda şahsi yaşadıklarım/ tecrübelerim şunlardır: Okul müdürü olmam hasebiyle okulların 2020 yılı Mart ayından itibaren uzaktan eğitime geçmesiyle öğrencilerin uzaktan eğitimlere yeterince katılmadığı/ katılmadığı, öğretmenlerin moral motivasyonlarının düştüğü, velilerin bu süreçte dolayı kaygı yaşadıklarını müşahade ettim. Temiz Okul Programı belgelendirme sürecinde okul olarak büyük gayret sarf edip okulumuzu hijyen şartlarına uygun hale getirdik. Ancak 2020 yılı Ekim ayında verilmeye başlanan (5 ve 8. sınıflar için) dönüşümlü yüz yüze eğitim Korona virüsün (Covid-19) olumsuz seyretmesi nedeniyle tekrar uzaktan olunca eğitimin tüm kesimleri gibi biz de olumsuz etkilendik.

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, korona virüs (Covid-19) salgınının imam hatip okullarında okul yönetimindeki etkilerini (karşılaşılan sorunları ve çözüm önerilerini) belirlemektir. Bu amaçla olgu bilim deseninde nitel bir araştırma yapılmıştır.

Araştırma sonucunda imam hatip okul yöneticilerinin korona virüs (Covid-19) salgınında en çok karşılaştıkları sorun alanları olarak; uzaktan eğitim döneminde öğrenci ile etkileşimin az olması nedeniyle eğitim ve öğretimde aksaklıkların yaşandığı, öğrencilerin dersleri takip edebilecekleri teknolojik altyapının yetersiz olduğu, okullarının açılması ile birlikte salgının artışına ve önlenememesine dair kaygıların olduğu, okulların açılması ile birlikte istenilen düzeyde hijyen standartlarının sağlanamamasına yönelik endişelerin yer aldığı görülmüştür.

Bu sorunlarla ilgili olarak öncelikle Milli Eğitim Bakanlığınca uygulanan “Temiz Okul Programı” kapsamında okulların hijyen şartları yönünden iyileştirilmesi, Korona virüs (Covid-19) salgınında başta EBA TV olmak üzere EBA canlı dersler, zoom üzerinden canlı ders verilmesi, yine Bakanlık tarafından öğrencilere ücretsiz tablet, internet verilmesi, Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne hijyen şartlarının iyileştirilmesi için okullara öğrenci başı 7,5 TL para gönderilmesi, ayrıca kırtasiye yardımında bulunulması, Yeşilyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne okullara maske, dezenfektan gibi temizlik malzemesi yardımı yapılması takdire şayan çalışmalar olarak göze çarpmaktadır.

Yaşanan bu sorunların çözümüne yönelik; teknolojik imkânların (internet bağlantısı, internet sağlanması, bilgisayar, tablet, akıllı telefon tedariki) eğitimde fırsat eşitliği ekseninde iyileştirilmesi gerektiği, okulların açılması ile birlikte telafi programlarının (destekleme ve yetiştirme kursları, ilköğretim yetiştirme programı, telafi eğitimleri) uygulanması gerektiği, okullara maddi kaynaklar aktararak veya malzeme yardımında bulunularak hijyen standartlarının iyileştirilmesi gerektiği, salgının yayılma ihtimali dikkate alınarak okulların bir yıl dondurulabileceği önerilmektedir.

Yine Korona virüs (Covid-19) salgını nedeniyle uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin moral motivasyonlarında düşüş gerçekleşti, bunun önüne geçmek için rehber öğretmenlerce öğrencilere gerekli rehberlik çalışmalarının yapılması önem arz etmektedir. Ayrıca internetin çekmediği yerlerde yaşayan veya bilgisayar, tablet, telefonu olmayan öğrencilerin canlı derslere ulaşmasını sağlamak üzere hayırsever STK, vatandaşlarca yardım kampanyaları düzenlenerek internet alt yapısının güçlendirilmesi, öğrencilere ücretsiz internet ve tablet yardımı yapılması faydalı olacaktır. Özellikle Korona virüsün eğitim paydaşları üzerindeki olumsuz psikolojik etkilerini izole etmek için psikolog danışmalarca TV kanallarında bilgilendirme çalışmaları yapılması faydalı olacaktır. Eğitim-öğretimin önemli ögesi olan öğrencilerin en azından dönüşümlü olarak yüz yüze eğitim görmeleri geleceğin teminatı olacak çocukların gelişimi için büyük önem taşımaktadır.

Öneriler

Araştırmada ulaşılan bulgular ışığında geliştirilen öneriler uygulamacılar için öneriler ve araştırmacılar için öneriler başlıkları altında sunulmuştur.

1. Uygulamacılar İçin Öneriler

- 1.Okul ortamında uzaktan eğitim döneminde karşılaşılan zorlukların değerlendirilerek ilgili kurumlar alınması gereken tedbirlere yönelik değerlendirmeleri revize edebilir.
2. Sağlık sektöründe oluşabilecek aksaklık ve yığılmaları önlemek için yüz yüze eğitime geçiş süreci ilgili kurumlarca ertelenebilir.
3. Salgın sürecinde okulların hijyen standartlarının iyileştirilmesine rehberlik yapabilir.
4. Yüz yüze eğitime geçiş ile birlikte okullarda planlanacak etkinliklere öncülük edebilir.

2.Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Yapılan bu araştırma farklı araştırmacıların benzer konudaki çalışmaları ile karşılaştırılarak sonuçlar birlikte değerlendirilebilir.
2. Bu araştırmaya benzer çalışmalar öğretmen grubu ile yapılabilir.
3. Bu araştırmaya benzer çalışmalar nicel araştırma yöntemleri kullanılarak daha geniş katılım sağlanarak genellenebilir sonuçlara ulaşılması amaçlanabilir.

4. Bu araştırmaya benzer çalışmalar farklı illerde görev yapan okul yöneticileri ile de gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Ali, İbrahim Ahmed, & Abdalla, Mazin Said (2017). Educational management, educational administration and educational leadership: definitions and general concepts. *SAS Journal of Medicine*, 326-329
- Bıyık, Enver (2014). İlkokul/Ortaokul Yöneticilerinin Okul Yönetiminde Karşılaştıkları Yönetimsel Sorunların Belirlenmesi: Araklı Örneği, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Balcı, Ali (2001). Etkili Okul ve Okul Geliştirme, Pegem A Yayınları, Ankara.
- Başaran, İbrahim Ethem (1982). Temel Eğitim ve Yönetimi, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Bozdoğan, Sibel (2018). Eğitim yönetiminde kuram ve uygulamada alternatif paradigmlar ve liderlik algısına ilişkin bir değerlendirme. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 1(1), 52-66. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/524761>.
- Can, Ertuğ (2020). Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi ve Pedagojik Yansımaları: Türkiye’de Açık ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları, Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi AUAd aad.anadolu.edu.tr.
- Külekçi Akyavuz, Ebru, Çakın, Murat (2020). Covid-19 salgınının eğitime etkisi konusunda okul yöneticilerinin görüşleri. *Turkish Studies*, 15(4), 723-737. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44140>.
- Özcan, Ali Osman (1989). Atatürk’ün Eğitim Görüşü, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1, 116-128.
- Özdemir, Servet (2000). Eğitimde Örgütsel Yenileşme, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Soylu, Ömer (2013). Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam- Hatip Liseleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Wikipedia.(2020a). 2019-20 Koronavirüs Pandemisi. https://tr.wikipedia.org/wiki/2019-20_koronavir%C3%BCs_pandemisi, web adresinden 03 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Wikipedia. (2020b). Impact of the 2019–20 coronavirus pandemic on education. https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_2019%E2%80%9320_coronavirus_pandemic_on_education, web adresinden 02 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- WHO.(2020a). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-sopening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>, web adresinden 07 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.